

Migrace obyvatelstva je důležitou součástí regionálních procesů, které spoluutvářejí geografickou organizaci společnosti. Svojí komplexní podmíněností představuje důležitý indikátor regionálního vývoje a současně je procesem, který působí na řadu dílčích, především socioekonomických dějů. Stěhování ovlivňuje nejen absolutní počet obyvatel, ale uplatňuje se také při formování demografických, ekonomických, sociálních i sociokulturních struktur obyvatel dotčeného území. Migrace má stále závažnější dopad na trh práce nebo na sociální stabilitu v lokální i regionální úrovni. Naším cílem je využít migrační data zejména pro identifikaci území, která prošla v transformačním období výraznými změnami. Vedle základních charakteristik migrační bilance (migračního salda a obratu) se v následujících stránkách atlasu věnujeme rovněž strukturálním charakteristikám migrace podle věku (viz kapitoly 9.4 *Migrace mladých lidí* a 9.5 *Migrace seniorů*) a vzdělání (viz kapitola 9.6 *Migrace vysokoškoláků*). Ve většině map jsou využita relativní (hrubé míry) i absolutní vyjádření a je možné posoudit intenzitu i velikost stěhování v obcích České republiky. Jedná se o vnitrostátní stěhování, které je evidováno na základě změny trvalého bydliště mezi jednotlivými obcemi v rámci České republiky.

Dlouhodobý vývoj migrace na našem území byl poznamenán specifickou politickou a ekonomickou situací po druhé světové válce. Z hlediska konkrétní geografické organizace migračních procesů byl poválečný vývoj České republiky dlouhodobě ovlivněn odsunem obyvatelstva německé národnosti a následným dosídlováním pohraničí (Kühnl, Pavlík, 1981). Dalším důležitým faktorem byly nivelizační tendence socialistického centrálního plánování, které vedly k poklesu migrační mobility (viz obrázek 9.1) a k omezení koncentrace na vyšších hierarchických řádech středisek (Hampl, Kühnl, 1993). Významnou roli v tomto směru sehrála tzv. středisková soustava osídlení, jejíž koncept se stal od sedmdesátých let důležitým nástrojem plánovitěho rozvoje vybraných malých a středních měst bez adekvátního koncepčního řešení pro velká města. Právě malá a střední města vykazovala v období 1960–1989 nejvyšší intenzitu migračních přírůstků (Kára, Kučera, 1987, Čermák, 2001). Preferována byla pouze některá větší města s důležitou ekonomickou funkcí (především v oblasti severočeské hnědouhelné pánve a Ostravska). Pokles migrační mobility pokračoval i v prvních fázích transformačního období po roce 1989. Teprve od konce devadesátých let dochází, především díky zlepšení situace na trhu s byty, k jejímu postupnému nárůstu. Toto období je spojeno s masivním rozvojem suburbanizačních procesů, které se po roce 2000 stávají rozhodujícím faktorem ovlivňujícím migrační vztahy v rámci České republiky.

Saldo migrace (rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných) podává základní informaci o populačním vývoji jednotlivých obcí, ale zároveň vystihuje i vývoj celého systému osídlení pro období 1995–2006. Časové období zhruba odpovídá zlomu ve vývoji urbanizačních procesů v polovině 90. let 20. století, kdy se ve větší míře začínají uplatňovat dekoncentrační procesy (suburbanizace, částečně také deurbanizace). Tyto trendy jsou zřetelně vidět na mapě především v okolí největších českých měst. Nejvyšší průměrné roční migrační přírůstky ve sledovaném období dosahovaly okresy Praha-západ (22,1 ‰), Praha-východ (14,7 ‰), Beroun (6 ‰), Brno venkov (5,5 ‰), Plzeň-sever (5,4 ‰) a Plzeň-jih (5,3 ‰), tedy územní jednotky ležící v zázemí největších městských center. Suburbanizační procesy se promítají i do migrační bilance velikostně-polohové typologie sídel (viz tabulka 9.1). Migrační ztráty jsou ve sledovaném období typické pro většinu měst s více než 10 tisíci obyvatel.

Migračně ztrátové obce se ve významnější míře objevují ve venkovských prostorech periferně lokalizovaných oblastí. Jedná se především o pohraniční území západních a jihozápadních Čech a severní Moravy. Další oblastí je tzv. vnitřní periferie, kam lze zahrnout především území okolo hranic Středočeského kraje a česko-moravské pomezí. Pro tyto oblasti je charakteristická nedostatečná úroveň technické a sociální infrastruktury (viz kapitola 8 *Služby a infrastruktura*) a slabý ekonomický rozvoj s nedostačující nabídkou pracovních míst (viz kapitola 4 *Nezaměstnanost a sociální dávky*). Migrační ztráty ve sledovaném období neměly na celkový populační vývoj obcí dramatické dopady. Z celkového počtu 6 247 obcí mělo jen 476 z nich migrační ztráty vyšší než 10% jejich středního stavu populace (resp. 129 obcí vyšší než 20%). Migrační ztráty především v pohraničních oblastech byly pak do určité míry kompenzovány příznivějšími poměry v přirozené reprodukci. Daleko významnější dopady tak měla spíše migrační bilance podle věku, resp. podle vzdělání.

Migration is one of the most significant regional processes that form the geographical organization of society. Thanks to its complex conditionality migration represents not only an important indicator of regional development, but also a process that affects a range of socio-economic phenomena. Migration influences the absolute number of inhabitants as well as the formation of demographic, economic, social and socio-cultural structures of people in a particular territory. The consequences of migration for the labour market and social stability are becoming increasingly serious at the local and regional level. The aim here is to use the migration data to identify areas, which experienced dramatic changes during the transformation period. Besides the basic indicators of migration balance (net migration and migration volume) the following pages also introduce the structural characteristics of migration by age (see chapters 9.4 *Migration of Young People* and 9.5 *Migration of Seniors*), and by education (see chapter 9.6 *Migration of University Educated*). The majority of maps use relative rates as well as absolute explication and thus makes possible to evaluate both the intensity and the size of migration at the municipal level.

The specific political and economic situation after World War II marked the long term migration development in our territory. Regarding the geographical organization of the migration processes, the displacement of the German population and the following resettlement of the borderlands influenced the post-war development of the Czech Republic (Kühnl, Pavlík, 1981). Nivelization tendencies enforced by socialist central planning represented another important factor that led to the decrease of migration mobility (see Figure 9.1) and to the restriction of concentration in settlements at a higher hierarchical level (Hampl, Kühnl, 1993). The so called communist central settlement system played an important role in this regard. Since the 1970s the concept had become a crucial instrument in the planned development of small and middle size towns. A conceptual solution for large cities was absent. Particularly small and middle size towns thus reached the highest intensity of migration gains in the period between 1960 and 1989 (Kára, Kučera, 1987, Čermák, 2001). Only some economically important larger cities belonged to the preferred ones (especially in the North Bohemia and Ostrava districts). Decrease in migration mobility continued also in the first phases of the transformation period after 1989. Migration mobility did not increase before the end of the 1990s, when the situation in the real estate market improved. The period is connected with a massive development of suburbanisation, which has become the decisive process influencing migration relations in the Czech Republic since the year 2000.

Net migration (the difference between the number of in and out coming population) not only provides basic information on population development in particular municipalities, but also describes the development of the whole settlement system during the period 1995–2006. The period roughly reflects the break in development of the urbanization processes in the mid 1990s, when the deconcentration process took the ground more profoundly (suburbanisation, partly also deurbanization). The trend is clearly visible especially in the surroundings of the largest Czech cities. The districts located in the hinterland of the largest urban centres (Prague, Brno and Plzeň) reached the highest annual average migration gains. Suburbanisation is also reflected in migration balance by types of municipalities (see Table 9.1). Migration losses are typical for most cities of over 10 thousand inhabitants.

The municipalities which have been losing population are more frequently located in the rural areas of peripheral regions, particularly in the borderlands of western and south-western Bohemia and North Moravia. The inner periphery represents another type of area marked by population losses and includes the territory along the borders of the Středočeský region and Czech-Moravian frontier. These areas are also characterised by insufficient technical and social infrastructure (see chapter 8 *Services and Infrastructure*), by weak economic development and short supply of jobs (see chapter 4 *Unemployment and Social Security Benefits*). Migration losses in the period 1995 to 2006 did not influence the population development of municipalities dramatically. Out of 6,247 municipalities, only 476 experienced migration losses higher than 10% of their total population (129 municipalities higher than 20%). Moreover, the migration losses were partly compensated by natural reproduction (particularly in borderland regions). Therefore, the effects of the migration balance by age and education were much more pronounced.

Literatura / Literature

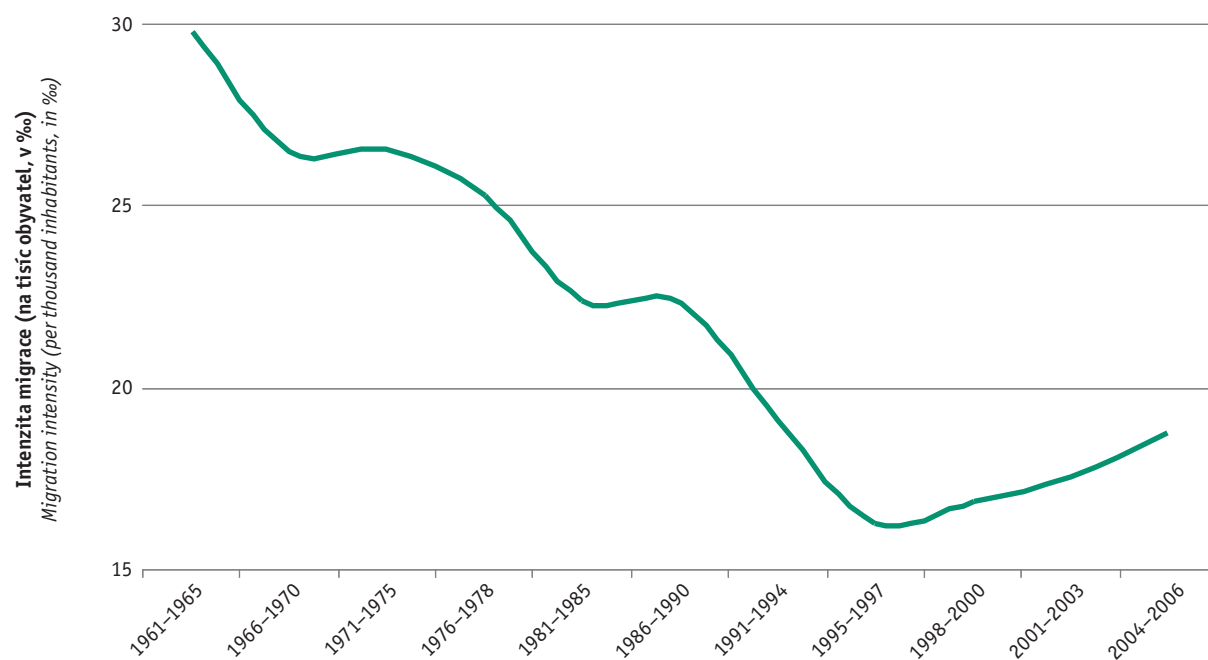
ČERMÁK, Z. (2001): Vývoj migrační mobility v devadesátých letech v České republice. In: Hampl, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 87–98.

HAMPL, M., KÜHN, K. (1993): Migratory trends in former Czechoslovakia. Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 27, č. 1, s.53–71.

KÁRA, J., KUČERA, T. (1987): Stěhování obyvatelstva. Mapový list III-3 Atlasu obyvatelstva ČSSR. Praha, Geografický ústav ČSAV, FSÚ.

KÜHN, K., PAVLÍK, Z. (1981): Selected Features of Internal Migration in Czechoslovakia, 1950–1978. Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 16, č. 2, s. 3–24.

Typ obce Type of municipality	1995–1997	1998–2000	2001–2003	2004–2006	1995–2006
	Celkem / Total				
Regionální centra Regional centres	-5 519	-9 230	-8 262	-9 355	-8 091
Velká města Large cities	-5 985	-8 579	-11 363	-13 321	-9 812
Střední města Medium cities	390	-665	-350	-1 557	-545
Malá města Small cities	2 381	2 457	2 294	1 432	2 141
Velké vesnice Large villages	5 894	8 845	8 838	10 598	8 544
Malé vesnice Small villages	-378	494	567	1 375	515
Zázemí Hinterlands	3 217	6 678	8 277	10 828	7 250
	Na tisíc obyvatel (v ‰) / Per thousand inhabitants (in ‰)				
Regionální centra Regional centres	-1,9	-3,3	-3,0	-3,4	-2,9
Velká města Large cities	-2,1	-3,1	-4,2	-5,0	-3,6
Střední města Medium cities	0,5	-0,8	-0,4	-1,8	-0,6
Malá města Small cities	2,5	2,6	2,4	1,5	2,3
Velké vesnice Large villages	2,9	4,2	4,2	5,0	4,1
Malé vesnice Small villages	-2,0	2,7	3,0	7,3	2,8
Zázemí Hinterlands	5,3	10,8	12,9	16,0	11,8

Tabulka 9.1: Migrační saldo podle typů obcí v letech 1995–2006

Table 9.1: Net migration rate by types of municipalities during 1995–2006

Zdroj dat / Data source: ČSÚ, 1995–2006.

Poznámka: V tabulce jsou uvedeny průměrné roční hodnoty vnitrostátní migrace. Vymezení typů obcí je uvedeno v Metodice kapitoly 9.

Note: Annual average values of internal migration are employed in the table. For delimitation of types of municipalities see Methodology of chapter 9.

Obrázek 9.1: Intenzita vnitřního stěhování obyvatel České republiky v letech 1961–2006

Figure 9.1: Internal migration intensity in the Czech Republic in 1961–2006

Zdroj dat / Data source: ČSÚ, 1961–2006.

Poznámka: Jedná se o roční průměry stěhování mezi obcemi.

Note: Annual averages of migration between municipalities.